

УДК 343.326

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.4.5>

ТЕРОРИСТИЧНІ ЗЛОЧИНИ В ЧИННОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ: ПОНЯТТЯ, СИСТЕМА ЗАБОРОН

Давидов Д.Г.,
викладач кафедри кримінального права та кримінології
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Національної академії Служби безпеки України
ORCID: 0009-0006-6552-7163
e-mail: urch2905and@gmail.com

Давидов Д.Г. Терористичні злочини в чинному кримінальному законодавстві України: поняття та система заборон.

Стаття присвячена комплексному аналізу поняття та системи норм про терористичні злочини в Кримінальному кодексі України, а також їх співвідношенню з суміжними кримінально-правовими явищами. Автор розкриває сутність тероризму як суспільно небезпечного феномена, що полягає у свідомому залякуванні населення та органів влади шляхом насильства або погроз для досягнення протиправних цілей. Зазначено про те, що терористичні злочини посягають не лише на громадську, а й на національну безпеку, мають масовий і непередбачуваний характер, високий політичний та ідеологічний вплив на суспільство. У статті визначено систему терористичних злочинів, що охоплює норми розділу IX Особливої частини КК України (ст.ст. 258–258-6) та низку інших статей із потенційною «терористичною» складовою (ст.ст. 109, 110, 112, 113, 147 КК України тощо).

Констатовано, що в науковій літературі існують різні підходи до визначення тероризму та терористичних злочинів, які переважно тлумачаться як насильницька діяльність із захопленням заручників, убивствами чи погрозами з метою досягнення протиправних цілей. Також висвітлено наукові підходи до розмежування понять «терористичні злочини» і «злочини терористичної спрямованості», проаналізовано позиції вітчизняних учених щодо вдосконалення законодавчих приписів, зокрема пропозиції щодо зміни конструкції ст. 258 КК України та запровадження кримінально-правового поняття «акт тероризму». Окрему увагу приділено історичним витокам поняття «тероризм», міжнародно-правовим підходам, практиці ООН та Європейського Союзу, а також гармонізації українського законодавства з кращими міжнародними стандартами в цьому напрямі. Автор підкреслює необхідність здійснення порівняльно-правових досліджень та вдосконалення національних норм для ефективної протидії тероризму в умовах воєнного стану та триваючої збройної агресії проти України.

У висновках роботи зазначено, що українське законодавство дедалі активніше гармонізується з міжнародними нормами, зокрема з правом ЄС, через новели, які підвищують ефективність протидії тероризму. Водночас, наголошено на необхідності здійснення подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

Ключові слова: тероризм, терористичні злочини, злочини терористичної спрямованості, кримінально-правова кваліфікація, громадська безпека, національна безпека.

Davydov D.G. Terrorist crimes in the current criminal legislation of Ukraine: concept and system of prohibitions.

The article is devoted to a comprehensive analysis of the concept and system of norms on terrorist crimes in the Criminal Code of Ukraine, as well as their correlation with related criminal-legal phenomena. The author reveals the essence of terrorism as a socially dangerous phenomenon, which consists in the deliberate intimidation of the population and authorities by means of violence or threats to achieve unlawful goals. It is noted that terrorist crimes encroach not only on public but also on national security, have a massive and unpredictable nature, and a high political and ideological influence

on society. The article defines a system of terrorist crimes, which includes the norms of Section IX of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine (Articles 258–258-6) and a number of other articles with a potential “terrorist” component (Articles 109, 110, 112, 113, 147 of the Criminal Code of Ukraine, etc.).

It is stated that in the scientific literature there are different approaches to the definition of terrorism and terrorist crimes, which are mainly interpreted as violent activity with hostage-taking, murders or threats in order to achieve illegal goals. Also highlighted are scientific approaches to the distinction between the concepts of «terrorist crimes» and «crimes of terrorist orientation», analyzed the positions of domestic scientists on improving legislative provisions, in particular proposals to change the structure of Art. 258 of the Criminal Code of Ukraine and the introduction of the criminal law concept of «act of terrorism». Special attention is paid to the historical origins of the concept of «terrorism», international legal approaches, the practice of the UN and the European Union, as well as the harmonization of Ukrainian legislation with the best international standards in this area. The author emphasizes the need for comparative legal research and improvement of national norms for effective counteraction to terrorism in conditions of martial law and ongoing armed aggression against Ukraine.

The conclusions of the work indicate that Ukrainian legislation is increasingly being harmonized with international norms, in particular with EU law, through novelties that increase the effectiveness of countering terrorism. At the same time, the need for further scientific research in this area is emphasized.

Key words: terrorism, terrorist crimes, crimes of a terrorist nature, criminal law classification, public safety, national security.

Постановка проблеми. Тероризм як антисоціальне явище, як суспільно-небезпечний феномен зазвичай визначають як умисне залякування населення та органів влади з метою досягнення протиправних цілей. Його сутність полягає у погрозах застосування насильства й створенні атмосфери постійного страху, щоб примусити адресатів погроз і насильства до певних дій, привернути увагу до особи терориста або організації, яку він представляє, чи реалізувати його політичні та інші задуми. Заподіяння або загроза заподіяння шкоди виступає попередженням про можливість ще більш серйозніших наслідків, якщо вимоги терористів не будуть виконані. Властивою рисою тероризму є його публічність: мотиви, погрози та вимоги правопорушників спеціально доводяться до широкого загалу з метою привернути увагу та спонукати виконати протиправні вимоги терористів.

Справді, у нинішніх умовах запровадження воєнного стану на всій території України, в умовах триваючої військової агресії та тимчасової окупації частини території України постає нагальна потреба у посиленому правовому захисті сфери громадської безпеки. Одним із ключових механізмів такого комплексного захисту виступає саме кримінально-правова охорона [1, с. 56]. Ідеться про охорону відносин громадської безпеки (а заразом і національної безпеки) як важливої соціальної цінності у публічній сфері України та як родового об’єкта кримінального правопорушення, зокрема через ухвалення спеціальних законів та інших нормативних актів, спрямованих на протидію тероризму, а також застосування їх положень у практичній діяльності органів безпеки (Служби безпеки України), правоохоронних органів та судів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українській юридичній літературі питання кримінально-правової характеристики тероризму, протидії цьому суспільно небезпечному явищу, кримінальної відповідальності за терористичні злочини та їх системоутворювальні характеристики досліджували зокрема такі автори: А.А. Вознюк, О.О. Дудоров, В.П. Ємельянов, В.С. Зеленецький, В.С. Канцір, С.В. Клименко, О.О. Книженко, Ю.В. Луценко, А.В. Власов, О.С. Попович, В.П. Тихий, П.Л. Фріс, Г.О. Чорний, О.В. Шамара, деякі інші. Також, ураховуючи міжнародний характер тероризму як явища, цьому злочину присвятили свої наукові праці також чимало зарубіжних авторів.

Мета цієї статті полягає в авторському дослідженні, спираючись на теоретичні розробки та нормативні документи, поняття та системних ознак терористичних злочинів у кримінальному законодавстві України.

Виклад основного матеріалу. Почнемо з законодавчих визначень. Як визначає Закон України «Про боротьбу з тероризмом», тероризм – це суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров’я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення

злочинних цілей. Відповідно, терористичний акт – злочинне діяння у формі застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, відповідальність за які передбачена статтею 258 КК України. У тому разі, якщо терористична діяльність супроводжується вчиненням злочинів, передбачених статтями 112, 147, 258-260, 443, 444, а також іншими статтями КК України, відповідальність за їх вчинення настає відповідно до КК України.

Із позицій характеристики ознаки суспільної небезпеки терористичні злочини належать до групи найбільш небезпечних діянь з декількох причин.

По-перше, ці злочини мають масовий і непередбачуваний ефект. Вони загрожують життю та здоров'ю невизначеного кола осіб, створюють паніку в суспільстві, дестабілізують функціонування державних та місцевих органів влади, загалом держави.

По-друге, ці злочини утворюють посягання не лише на громадську безпеку (розділ IX Особливої частини КК України), а й також, принаймні частково, на основи національної безпеки. Адже вони підривають основи державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності України, врешті-решт міжнародного правопорядку.

По-третє, ця група злочинів характеризується високим рівнем політичного та ідеологічного впливу. Терористичні посягання мають на меті не лише заподіяти фізичну шкоду, а й примусити представників державної влади до ухвалення певних рішень, що передусім загрожують суверенітету держави. До того ж такі злочини не є «ситуативними» чи «хаотичними» – навпаки, вони координуються усталеними міжнародними мережами терористичних організацій, що суттєво ускладнює їх попередження та переслідування.

Свою чергою, під системою терористичних злочинів у Кримінальному кодексі України (далі – КК України) потрібно розуміти комплекс змістовно пов'язаних кримінально-правових заборон, що спрямовані на охорону національної безпеки, громадського порядку, життя і здоров'я людей від різноманітних загроз терористичного характеру. За своїм змістом вона утворює внутрішню пов'язану підсистему в Особливій частині КК України та включає як базові склади злочинів, так і суміжні діяння, які забезпечують, фінансують або іншим чином сприяють терористичній діяльності.

Отже, ця система, що є не офіційно запровадженою, а науково обґрунтованою, включає такі заборони: терористичний акт (ст. 258 КК України), втягнення у вчинення терористичного акту (ст. 258-1 КК України), публічні заклики до вчинення терористичного акту (ст. 258-2 КК України), створення терористичної групи або організації (ст. 258-3 КК України), сприяння вчиненню терористичного акту, проходження навчання тероризму (ст. 258-4 КК України), фінансування тероризму (ст. 258-5 КК України), перетинання державного кордону з терористичною метою (ст. 258-6 КК України). Також до вельми широкого кола норм КК із потенційно «терористичною» складовою можна віднести ті, що описують дії, спрямовані на насильницьку зміну або повалення конституційного ладу або захоплення державної влади (ст. 109 КК України), посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110 КК України) посягання на життя державного або громадського діяча (ст. 112 КК України), диверсію (ст. 113 КК України), перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань (ст. 114-1 КК України), захоплення заручників (ст. 147 КК України) напад на об'єкти, на яких є предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточення (ст. 261 КК України), угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна (ст. 278 КК України), захоплення державних або громадських будівель чи споруд (ст. 341 КК України), а також деякі інші заборони, передбачені різними розділами Особливої частини КК України.

Можна вести мову про те, що терористичні злочини виступають, так би мовити, складовою частиною більш широкої категорії – злочинів з ознаками (елементами) тероризму, суть яких полягає у спонуканні до вчинення яких-небудь дій або відмові від них шляхом залякування [2, с. 133].

Аналіз вітчизняної наукової літератури засвідчує, що науковці використовують обидва варіанти позначення відповідної групи протиправних посягань – «терористичні злочини» і «злочини терористичної спрямованості» – як синонімічні. Водночас, на нашу думку, це є неправильним підходом, адже ці поняття мають різні смислові акценти, урешті-решт різний зміст.

Так, зазвичай поняттям «терористичні злочини» називають саме такі діяння, які прямо передбачені розділом IX Особливої частини КК України. Ідеться власне про терористичний акт, про створення чи фінансування терористичної організації, про сприяння тероризму, про інші кримі-

нально протиправні діяння. Тобто цей термін підкреслює кваліфікацію злочину як «терористичного» саме за його юридичним складом, а не лише за мотивом чи за спрямованістю злочинного умислу.

І, навпаки, поняття «злочини терористичної спрямованості» є втіленням більш широкого підходу. Воно охоплює не лише ст. 258 КК України та пов'язані з ними діяння, а й будь-які інші злочини, якщо їх метою було залякування населення, висловлення неперсоніфікованих погроз, привертання уваги органів влади чи інших адресатів до цілей (зазвичай масштабних) правопорушників (наприклад, незаконне поводження зі зброєю чи вибуховими пристроями, посягання на життя державного діяча, коли це робиться саме з терористичною метою, захоплення державних будівель чи споруд тощо). Саме таке поняття – «злочини терористичної спрямованості» – часто використовують у наукових дослідженнях, в оперативно-розшуковій та судовій практиці, у практичних ситуаціях, коли потрібно зробити наголос на «терористичному» мотиві чи меті – навіть якщо диспозиція конкретної статті КК не містить слово «тероризм».

Отже, в офіційному дискурсі або в процесуальних документах, коли йдеться про конкретні склади злочинів, передбачених ст. 258–258-6 КК України, правильно використовувати понятійний зворот «терористичні злочини».

Натомість у наукових працях, аналітичних дослідженнях або стратегіях безпеки, якщо йдеться про ширший комплекс протиправних діянь, пов'язаних з тероризмом, доцільно вживати більш широке за змістом поняття «злочини терористичної спрямованості».

Отже, вибір коректного поняття насправді залежить від контексту: «терористичні злочини» – стосується передусім вузької юридичної кваліфікації; натомість «злочини терористичної спрямованості» – це ширша категорія, що описує спрямованість і мету протиправної поведінки.

До слова (і для прикладу), у науковій статті під назвою «Злочини терористичної спрямованості за КК України: кримінально-правовий аналіз» її авторки Т.Д. Лисько та К.Р. Шилова взагалі не пояснюють, чому вони звертаються саме до цього поняття – «злочини терористичної спрямованості», коли аналізують відповідну групу суспільно небезпечних посягань. Натомість вони звертають увагу на таке: багатоманітність підходів до визначення поняття «тероризм» свідчить про відсутність єдиної системної методології дослідження цього явища. Чимало класифікацій ґрунтуються на суб'єктивних критеріях, що спричиняє надмірне акцентування окремих рис і нехтування іншими, унаслідок чого не враховуються ключові характеристики сучасного тероризму. Через багатогранність і нестабільність власне цього суспільно небезпечного явища розбіжності в його тлумаченні стають звичайною практикою. Згадані авторки додають: українське законодавство, на жаль, не містить чіткого переліку злочинів, складовим елементом яких є здійснення терористичної діяльності [3, с. 204–205].

Також, зазначимо в розвиток наведеного, у КК України залишаються невизначеними межі терористичної діяльності, а також її співвідношення з близькими за змістом кримінальними явищами. А тому доцільно розвивати існуючі наукові підходи до розкриття сутності тероризму

Свою чергою, інший дослідник, Г. Чорний, пропонує, спираючись на розробки інших авторів (зокрема В.П. Ємельянова), поняття «злочини терористичної спрямованості» розуміти в широкому сенсі цього слова. А саме, як загальнонебезпечні діяння, суть яких полягає в залякуванні населення з метою примушування адресатів впливу до ухвалення вигідних для терористів рішень і які мають такі ознаки: 1) публічний характер виконання з претензією на широкий громадський резонанс; 2) умисне створення ситуації страху, напруженості на соціальному рівні, що спрямовано на залякування населення або певної його частини; 3) застосування насильства щодо одних осіб (безневинних жертв) з метою примушування до певної поведінки інших осіб, від яких залежить ухвалення вигідних для терористів рішень [4, с. 157].

Український вчений В.П. Ємельянов, який є визнаним авторитетом у питаннях кримінально-правової оцінки терористичних злочинів, слушно звертає увагу на недосконалість чинної редакції ст. 258 «Терористичний акт» КК України. Цей автор зауважує: проблема полягає в тому, що такі елементи цього злочину, як «порушення громадської безпеки», «залякування населення» та «вплив», у чинній редакції заборони сформульовані як взаємозамінні. Унаслідок цього склад терористичного акту набуває надмірно широкого змісту та фактично охоплює більшість насильницьких злочинів, передбачених вітчизняним КК. Для того, щоб уникнути конкуренції з іншими складами кримінальних правопорушень, ці ознаки, як наполягає, В.П. Ємельянов, потрібно виокремити не альтернативно, а в їх взаємному поєднанні.

До того ж, розмірковує згаданий вчений, доцільно розширити зміст складу терористичного злочину до рівня видових (системних) ознак терористичної діяльності, включивши до нього не лише загально небезпечні дії, а й інші суспільно-небезпечні вчинки, здійснені з терористичною метою. Виходячи з цього, пропонується сформулювати основний склад злочину під назвою «Акт тероризму» у такій редакції: «Акт тероризму, тобто вчинення або погроза вчинення вибуху, підпалу, отруєнь, затоплень, захоплення заручників, викрадення людини, посягання на життя або інших суспільно небезпечних діянь, спрямованих на залякування населення з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи місцевого самоврядування, міжнародними організаціями, об'єднаннями громадян, фізичними або юридичними особами» [5, с. 81].

У досліджуваному контексті варто погодитись із наступним спостереженням: умовним «ядром» всієї системи відповідних посягань виступає норма про терористичний акт (ст. 258 КК України); натомість *sui generis* нормами є ті, що закріплені у статтях 258-1, 258-2, 258-3, 258-4, 258-5, 258-6 КК України і передбачають кримінальну відповідальність за готування та співучасть (за винятком виконавця) у вчиненні терористичного акту, а також публічні заклики до такого, інші діяння, що так чи інакше поєднані з вчиненням терористичного акту [6, с. 148].

До слова, автор цих рядків в одній із своїх попередніх робіт уже звертався до історичних витоків поняття «тероризм», що власне і поклало початок поступовому розвитку цілої автономної групи терористичних злочинів у національних кримінально-правових системах різних країн, зокрема й України. Зокрема «тероризм» як суспільно-правове поняття (радше – явище) уперше набув поширення під час Французької революції (1793–1794 рр.) для опису політики «режиму терору», яку проводив уряд на чолі з Максиміліаном Робесп'єром. Метою терору було примусити населення підкорятися через насильницькі дії, включаючи страти без суду та розправи з противниками революції. Таким чином, на відміну від його сучасної інтерпретації, слово «терор» тоді стосувалося дій уряду, спрямованих на придушення опору з боку опозиції, а не навпаки. Пізніше, в XIX ст., термін «тероризм» почав асоціюватися з різними антидержавними групами, які використовували насильницькі методи для досягнення власних політичних цілей. Прикладом тут може бути діяльність анархістів та націоналістичних рухів, які вдавалися до насильства та замахів [7, с. 268–269].

Декілька слів про міжнародно-правовий вимір розглядуваного питання. Так, в інституційних межах Організації Об'єднаних Націй, за відсутності єдиного загальноприйнятого визначення цього терміна, в документах цієї організації можна знайти різні терміни, що описують поняття «тероризм». Як правило, вони не мають на меті запропонувати узгоджене визначення тероризму (хоча, зрештою, це одна з бажаних, але наразі недосяжних цілей проєкту Всеосяжної конвенції про міжнародний тероризм (Всеосяжна конвенція). Натомість вони мають слугувати правовими орієнтирами, що допомагають окремим державам, наприклад, реалізовувати власні програми і заходи протидії тероризму, які вимагаються або необхідні для виконання конкретних міжнародних документів та інструментів.

Для прикладу (одного з багатьох) щодо термінології, пов'язаної з «тероризмом», є Резолюція ООН 1566 (2004), яка мала на меті допомогти державам у виконанні їхніх зобов'язань за резолюцією Ради Безпеки 1373 (2001) щодо вжиття внутрішніх законодавчих заходів. У ній «тероризм» визначається таким чином: злочинні дії, у т. ч. проти цивільного населення, вчинені з наміром заподіяти смерть або тяжкі тілесні ушкодження, або захоплення заручників з метою викликати стан терору серед широкої громадськості або групи осіб чи окремих осіб, залякування населення або примусення уряду чи міжнародної організації до вчинення або утримання від вчинення будь-яких дій, що становлять злочини в межах та відповідно до визначення міжнародних конвенцій та протоколів, що стосуються тероризму, і які за жодних обставин не можуть бути виправдані міркуваннями політичного, філософського, ідеологічного, расового, етнічного, релігійного чи іншого подібного характеру, та закликає всі держави запобігати таким діям, а якщо їх не вдалося запобігти, то забезпечити, щоб такі дії каралися покаранням, відповідним до їхньої тяжкої природи (п. 3) [8].

Також потрібно зауважити: окрім національних законодавців, чимало регіональних організацій запровадили власні інструменти протидії тероризму, які містять специфічні визначення цього явища з урахуванням регіональних пріоритетів. Водночас, так само як і у випадку національних підходів, значні відмінності у тлумаченні тероризму серед регіональних організацій можуть

ускладнювати міжнародну співпрацю та створювати ризики юридичної непослідовності. Важливим аспектом виступає також те, що відмінності між регіональними визначеннями та визначеннями окремих держав-членів можуть породжувати колізії щодо пріоритету застосування норм міжнародного чи національного права у разі їхньої несумісності, причому на практиці, зазвичай переважає національне законодавство, зокрема з конституційних підстав.

Так, Європейський Союз (ЄС) приділяє значну увагу боротьбі з тероризмом, оскільки ця загроза наразі стосується всієї Європи. Зокрема контртерористична діяльність ЄС базується на Стратегії 2005 р., яка зобов'язує держав-членів протидіяти тероризму увагу в глобальному масштабі, одночасно дотримуючись прав людини та забезпечуючи безпеку своїх громадян. У 2008 р. Стратегію переглянули, додавши компонент «попередження». У 2014 р. у відповідь на загрозу від іноземних бойовиків було ухвалено Стратегію протидії радикалізації та вербуванню до терористичних організацій.

Рамкове рішення Ради Європейського Союзу 2002/475/JHA визначає тероризм як дії, що свідомо спрямовані на серйозне порушення громадської безпеки, що включають насильство або загрозу насильством з метою залякування населення чи примусу органів влади або міжнародних організацій до певних дій чи бездіяльності. Таке визначення охоплює не лише фізичну загрозу громадянам, а й посягання на стабільність державних і міжнародних структур, з певними політичними, ідеологічними або релігійними мотивами.

Цей документ зобов'язує держави-члени ЄС криміналізувати терористичні акти та суміжні дії, включно з фінансуванням тероризму, вербуванням та участю в терористичних організаціях, а також підбурюванням до таких злочинів. Він передбачає обов'язок держав-членів вживати законодавчих та адміністративних заходів для запобігання терористичній діяльності, розслідування злочинів та підготовки правоохоронних і судових органів, при цьому дотримуючись прав людини та демократичних принципів [9].

Отже, як бачимо, не лише вітчизняне кримінальне законодавство містить систему терористичних злочинів. Європейський законодавець також активно пропагує ідею криміналізації не лише власне терористичної діяльності (актів тероризму), а й інших суспільно-небезпечних діянь, що в різний спосіб сприяють тероризму.

Українське кримінальне законодавство в частині визначення форм протидії тероризму проходить активну гармонізацію з загальноєвропейським, що є позитивним моментом. Так, наприклад, Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, а також до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення боротьби з тероризмом» від 21 березня 2023 р. ст. 258-4 «Сприяння вчиненню терористичного акту, проходження навчання тероризму» КК України зазнала суттєвих змін. Зокрема, текст цієї заборони було доповнено такою ознакою як проходження навчання тероризму, тлумачення якої надається у примітці ст. 258-4 КК України. Ураховуючи законодавчі зміни, українські криміналісти фахово проаналізували цю новелу задля розкриття об'єктивних та суб'єктивних ознак проходження навчання тероризму, а також відмежування від суміжних кримінально протиправних діянь [10].

Інші українські автори здійснили дослідження, присвячене актуальній проблематиці протидії фінансуванню тероризму, що стає дедалі важливішою в умовах глобальної загрози терористичної діяльності. Спираючись на прогресивний зарубіжний досвід, автори проаналізували поточний стан боротьби з фінансуванням тероризму, наголошуючи на необхідності постійного вдосконалення законодавчих механізмів та фінансового контролю для ефективної протидії цьому суспільно небезпечному явищу [11]. Примітно, що в Україні уже написано чимало якісних наукових робіт, присвячених проблемам систематизації терористичних злочинів, як власне і питанням відповідальності за окремі з них. Як свідчать останні публікації, цей науковий тренд триває.

Принагідно варто підкреслити доречність здійснення порівняльно-правових досліджень в напрямі протидії терористичним злочинам за кримінальним законодавством України та окремих держав-членів ЄС. Такі наукові проекти видаються актуальними і практично затребуваними [12].

Висновки. Ознайомлення з результатами наукових досліджень вітчизняних криміналістів свідчить про те, що наразі в юридичній літературі сформульовано чимало кількості різних за змістом підходів до визначення тероризму як явища та терористичних злочинів як відповідної групи близьких за змістом суспільно небезпечних посягань. Спираючись на норми національного кримінального законодавства в різних країнах, тероризм сьогодні тлумачать здебільшого як сус-

пільно небезпечну діяльність, що включає умисне застосування насильства – зокрема, захоплення заручників, підпали, вбивства, тортури, залякування населення та органів влади, а також інші посягання на життя чи здоров'я невинних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення терористами певних протиправних цілей.

Автором встановлено та досліджено відмінність між поняттями «терористичні злочини» та «злочини терористичної спрямованості»: перше охоплює конкретні склади злочинів, передбачені ст. 258–258-6 КК України, тоді як друге включає ширший спектр дій з терористичною метою, навіть якщо вони формально не кваліфікуються як тероризм. Такий підхід дозволяє точніше описувати та класифікувати суспільно небезпечні діяння цієї групи залежно від контексту застосування.

Також було простежено триваючу гармонізацію національного та міжнародного законодавства: українське кримінальне законодавство активно інтегрується в загальноєвропейський правовий простір, враховуючи Стратегію ЄС та рамкові рішення Ради ЄС щодо боротьби з тероризмом. Законодавчі новели, зокрема доповнення ст. 258-4 КК України щодо проходження навчання тероризму, підвищують ефективність протидії терористичним діям і забезпечують більш точне розмежування між терористичними та суміжними кримінальними правопорушеннями.

Як узагальнення варто зазначити про таке: сьогоденні тероризм залишається одним із найсерйозніших викликів не лише для окремих держав, а й для міжнародного співтовариства в цілому. На жаль, це небезпечне, масштабне за своїми наслідками явище наразі присутнє й в Україні. Отже, відповідь держави та суспільства на цей виклик повинна бути адекватною та ефективною, вона повинна ґрунтуватися на міжнародно-правових засадах та на дотриманні прав і свобод людини і громадянина, передусім в контексті реалізації принципу верховенства права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Єлаєв Ю.Л., Ємельянов Р.О. Деякі питання кримінально-правового дослідження злочинів терористичної спрямованості. *Правовий часопис Донбасу*. 2024. № 1. С. 55–59. <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2024-86-55-59>.
2. Ємельянов В.П. Тероризм, злочини терористичної спрямованості, злочини з ознаками тероризування: поняття і співвідношення. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2002. Вип. 19. С. 131–135.
3. Лисько Т.Д., Шилова К.Р. Злочини терористичної спрямованості за КК: кримінально-правовий аналіз. *Юридичний вісник*. 2023. № 2 (67). С. 203–209. <https://doi.org/10.18372/2307-9061.67.17862>.
4. Чорний Г. Криміналістична характеристика злочинів терористичної спрямованості: теоретичні проблеми формування на сучасному етапі. *Публічне право*. 2020. № 3 (39). С. 156–163. DOI: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2020-39-17>.
5. Ємельянов В.П. Питання вдосконалення кримінально-правових засад протидії терористичним злочинам. *Кримінально-правові та кримінологічні засоби протидії злочинам проти громадської безпеки та публічного порядку* : зб. тез. доп. міжнар. наук.-практ. конф. до 25-річчя ХНУВС. Харків: ХНУВС, 2019. С. 79–81.
6. Яремко Г.З. Асоціація норм про злочини терористичного характеру у Кримінальному кодексі України. *Право і суспільство*. 2020. № 1. Ч. 2. С. 148–155.
7. Давидов Д.Г. Тероризм: історичні витоки і генеза кримінально-правового поняття. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2024. Вип. 85: ч. 3. С. 266–272. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.3.42>.
8. Defining terrorism. United Nations Office on Drugs and Crime. URL: <https://www.unodc.org/e4j/fr/terrorism/module-4/key-issues/defining-terrorism.html> (дата звернення: 22.09.2025).
9. Council of the European Union (2002). Council Framework Decision of 13 June 2002 on combating terrorism (2002/475/JHA). Official Journal of the European Communities, L 164/3. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/eu-rules-on-terrorist-offences-and-related-penalties.html>.
10. Книженко О.О., Негода А.С. Актуальні питання кримінальної відповідальності за проходження навчання тероризму. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 4. С. 511–514. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.85>.

11. Власов А.В., Некоз А.П. Запобігання фінансуванню тероризму в Україні: окремі питання теорії та практики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 86, ч. 4. С. 197–202. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.4.32>.
12. Каменський Д.В. Методологічні особливості порівняльних кримінально-правових досліджень: здобутки української та американської доктрин. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2020. № 44. С. 108–112. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2020.44.23>.